

การศึกษาคติในการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช :
กรณีดอกไม้เงินดอกไม้ทอง

วรรณสิวี นุ่นสุข

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
ปีการศึกษา 2545

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

ISBN 974-9500-33-4

**A Study of the Ways to Worship the Great Stupa,
Wat Phramahadhatu Woramahaviharn,
Muang District, Nakhon Si Thammarat Province
: A Case Study of Offering the Golden and Silver Trees**

Wannasiree Noonsuk

**Presented in Partial Fulfillment for the Requirement
of Master of Arts Degree in Thai Studies
Graduate School, Rajabhat Institute Nakhon Si Thammarat**

Academic Year 2002

ISBN 974-9500-33-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาคติในการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช : กรณี
ดอกไม้เงินดอกไม้ทอง
ผู้วิจัย นางสาววรรณสิรี นุ่นสุข
สาขา ไทยคดีศึกษา

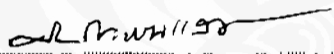
คณะกรรมการควบคุม

 ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สินชัย กระจบวงแสง)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉัตรชัย สุกระกาญจน์)

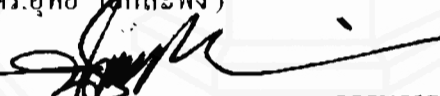
คณะกรรมการสอบ

 ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สินชัย กระจบวงแสง)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉัตรชัย สุกระกาญจน์)

 กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อุทัย เกลกสะพัง)

 กรรมการ
(อาจารย์ณรงค์ บุญสวยขวัญ)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เปรมจิต ชนวงค์)

บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา

 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์วิมล คำศรี)

วันที่ ๒๔ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาคติในการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช : กรณีดอกไม้งเงินดอกไม้งทอง
ผู้วิจัย	นางสาววรรณสิรี นุ่นสุข
สาขา	ไทยคดีศึกษา
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สินชัย กระบวนแสง
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉัตรชัย สุกระกาญจน์

วัตถุประสงค์ของการศึกษาคติในการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช : กรณีดอกไม้งเงินดอกไม้งทอง เป็นการศึกษาค้นคว้าถึงวัตถุประสงค์ พัฒนาการของรูปแบบ และการบูชาพระบรมธาตุกับความสัมพันธ์ทางด้านความเชื่อของท้องถิ่นของการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ด้วยดอกไม้งเงินดอกไม้งทอง โดยใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ และวิธีวิจัยสนาม

วิธีการที่ใช้ในการศึกษาของวิทยานิพนธ์นั้น อาศัยวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) และวิธีวิจัยภาคสนาม (Field Research) ทำโดยมีขั้นตอนดังนี้ คือ ขั้นตอนแรก การรวบรวมข้อมูล โดยสืบหาจากพื้นที่ที่ทำการศึกษา คือ พื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะในคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย รวมทั้งการสืบค้นจากเอกสารที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา สืบหาข้อมูลโดยการสังเกตจากแหล่งที่ศึกษา และสัมภาษณ์ผู้รู้ผู้เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจในเรื่องคติในการบูชาพระบรมธาตุ ขั้นตอนที่สอง คือ การคัดเลือกหลักฐานข้อมูล ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคติการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วยดอกไม้งเงินดอกไม้งทองและหลักฐานข้อมูลที่เป็นส่วนประกอบ เช่น ข้อมูลที่กล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น ขั้นตอนที่สาม การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้านโบราณวัตถุ เช่น ศึกษาเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น และด้านข้อมูลเอกสาร ตรวจสอบข้อมูลได้โดยค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องที่กล่าวในเรื่องเดียวกันในปริมาณที่เพียงพอ เพื่อตรวจสอบว่า ข้อมูลส่วนใดจากเอกสารรายการใดมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ขั้นตอนสุดท้าย การตีความ เป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่ง คือ การใช้ความสามารถในการใช้หลักฐานข้อมูล

ที่คัดเลือกมา มีการตีความโดยแสดงความเห็นส่วนตัวร่วมไปด้วย และกระทำอย่างระมัดระวัง และขั้นตอนที่ห้า ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย คือ การเสนองานวิจัย เป็นขั้นตอนที่น่าเชื่อถือจริงพร้อมด้วยคำอธิบาย คำวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดเห็น และข้อสรุปมาผสมผสานและสังเคราะห์เข้าด้วยกัน ให้เป็นเรื่องราวที่น่าอ่านและเข้าใจง่าย เขียนขึ้นอย่างมีความต่อเนื่อง และรูปแบบที่น่าเสนอเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ พร้อมใช้สื่ออื่นประกอบ คือ แผนที่ แผนผัง และภาพถ่าย

เนื้อหาของวิทยานิพนธ์แบ่งเป็น 5 บท บทแรกเป็นบทนำกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง ตลอดจนวิธีการดำเนินการวิจัย บทที่ 2 กล่าวถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา บทที่ 3 เป็นการกล่าวถึงพัฒนาการของคติการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ บทที่ 4 กล่าวถึงคติการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทอง และบทสุดท้ายเป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลของการศึกษาทำให้ทราบว่า วัตถุประสงค์หลักของการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทอง มี 6 ประการ คือ เพื่อต้องการบุญกุศลอันสูงสุดให้ตนพบสิ่งดีในภพหน้า เพื่อต้องการความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อต้องการแสดงฝีมืออุทิศบูชาโดยเฉพาะ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อแก้บน และเพื่อให้พ้นจากสิ่งชั่วร้าย ส่วนพัฒนาการของรูปแบบของการถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช นั้นเริ่มจากชาวบ้านชาวเมืองประดิษฐ์ดอกไม้เงินดอกไม้ทองเป็นพันธุ์ไม้ในพุทธประวัติ เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า และพระพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว และต้นโพธิ์ เป็นต้น เพราะเชื่อว่าเป็นพันธุ์ไม้ที่เป็นมงคลแก่ตัวเมื่ออุทิศถวาย ต่อมามีการประดิษฐ์ ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง เป็นพืชพันธุ์ที่สวยงาม โดยใช้วัสดุมีค่าโดยระบุไม่ได้ว่าเป็นพืชพันธุ์ใด อุทิศถวายเน้นนิมิตของความมีค่าและงดงาม ในสมัยต่อมาได้กลายมาสู่การประดิษฐ์ของพืชสวนไร่นาที่คนปลูกโดยเกษตรกรอุทิศถวาย โดยอธิษฐานขอให้พืชพันธุ์ที่ตนเพาะปลูกได้ผลงาม นำกำไรมาสู่ตน และรูปแบบ สุดท้ายของดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองอีกรูปแบบหนึ่งที่ประดิษฐ์อุทิศถวายมานานโดยกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี เป็นดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่งดงามมีค่า และมีขนาดและรูปแบบเดียวกันมาโดยตลอด

การศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าในสังคมพุทธศาสนานั้นให้ความสำคัญกับการให้ทาน การทำบุญ การอุทิศสิ่งของถวายวัด และการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ความศรัทธาต่อศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้นลึกซึ้งที่สุดยัง มีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน และมีความเชื่อในเรื่องผลแห่งการทำความดีและการทำบุญ ดังนั้นคติการบูชา พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทองจึงมีความสัมพันธ์กับความเชื่อของท้องถิ่นในสังคมพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และคติดังกล่าวยังปฏิบัติอยู่สืบถึงทุกวันนี้

ABSTRACT

The Title	A Study of the Ways to Worship the Great Stupa, Wat Phramahadhatu Woramahaviham, Muang District, Nakhon Si Thammarat Province : A Case Study of Offering the Golden and Silver Trees.
The Author	Miss Wannasiree Noonsuk
Program	Thai Studies
Thesis Chairman	Assistant Professor Sinchai Krabuansaeng
Thesis Advisors	Assistant Professor Dr.Paitoon Patyaiying Assistant Professor Chatchai Sukrakanchana

---

The aim of the study was to examine the ways to worship the Great Stupa at Wat Phramahadhatu Woramahaviham, Muang District, Nakhon Si Thammarat Province : A Case Study of Offering the Golden and Silver trees. The study included the aims of the offering, the development of styles and the relationship between the method of worshipping the stupa and the belief of the local people. The study was done by historical research and field research. The method was classified into five steps.

The first step, the data collecting, the data were searched and collected all around the areas of the study, especially at wat Phramahadhathu Woramahaviham and neighboring areas in the Peninsular Thailand; both the archaeological evidence and textual evidence by observing and interviewing the learned persons who were interested in this study.

The second step, the data selection, both the substantial data and supporting data were selected, categorized and classified the priority.

The third step, the data analyzing, the archaeological evidence was identified, compared and searched in some more detail from many sources, while the textual evidence was examined the validity by the comparative study.

The fourth step, the interpretation, all of valid data were interpreted and criticized every topics of the study.

The fifth step, the research presentation, all results of the study were combinedly analyzed for a descriptive analysis with the appendices of maps, plans and figures.

The content of the thesis is divided into five chapters. The first chapter is the introduction, dealing with the background and the importance of the worship methods used for the Great Stupa including the research methodology. The second chapter covers the documents and the research reports related to this research. The third chapter deals with the development of the methods of worshipping the Stupa. The fourth one describes the methods of worshipping the Great Stupa, Wat Phramahadhatu Woramahaviham, Muang District, Nakhon Si Thammarat Province with the offering of the golden and silver trees. The last chapter includes the conclusion and recommendations.

The result of the study has led to the understanding that the aims of the methods of worshipping the Great Stupa with the offering of the golden and silver trees depended on the expectation of the worshippers which can be categorized into six groups: (1) to make the highest merit, which will lead the worshippers to receive the good things in next life of the next rebirth; (2) to achieve some specific purposes; (3) to dedicate workmanship to the Great Stupa; (4) to dedicate the merit to the ancestors; (5) to pay homage after the worshippers receive success from the prayers in the ritual of asking for something from the Great Stupa; and (6) to protect them against the evils.

The evolution of the tradition of the worship methods used for the Great Stupa, Wat Phramahadhatu Woramahaviham, Muang District, Nakhon Si Thammarat Province started with the local people who created the golden and silver trees using the model of the many plants mentioned in the history of the Buddha. These trees are the symbol of the Buddha and Buddhism such as lotus and Bodhi Tree (Pipal). The worshippers believe that all of these trees are auspicious. If the worshippers make an offering with these trees they will have an auspicious life. Later the worshippers created elaborate golden and silver trees. The trees stress on creation using valuable materials and could not be identified as being representatives of any particular plants. The dedication focuses on the value and elaboration of these trees. Late during the Ratanakosin Period the creation of the styles of these trees declined in elaboration using the model of representation of the plants that the artisans or farmers cultivated in the area of the Malay Peninsula at that time, and they dedicated these golden and silver trees to the Great Stupa.

The worshippers prayed and expected the offerings to give them the best harvest, success and good life. The last style of these golden and silver trees for offering the Great Stupa which were dedicated by the kings of the Chakri Dynasty for a long time was the most valuable and finest trees. These trees were fashioned according to the old tradition in the same size and style of the court.

This study shows that in our Buddhist communities, all Buddhists still preserve the traditions of the Buddhist ways. They emphasize “dana” or charity, making merit, dedicating treasure to the temple and worshipping the Great Stupa with the offerings. These are used to show the great faith of the Buddhists. They believe in the sacredness of the Great Stupa and they believe in the results of performing these first services in a Buddhist cause and making merit.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทุกประการจากความอนุเคราะห์ สนับสนุน และช่วยเหลืออย่างดียิ่งของบุคคลเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยมีความซาบซึ้ง ตำนึกในพระคุณ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ อาทิ

ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์สินชัย กระบวนแสง ที่ได้ให้ความกรุณาเอื้อเฟื้อในการชี้แนะให้ความรู้ในการออกภาคสนาม ในการทำวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ และท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง ที่ช่วยเหลืออนุเคราะห์เป็นอย่างยิ่งจนทำให้งานภาคเอกสารสำเร็จลุล่วงลงได้

อาจารย์ผู้สอนไทยคดีทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้วยความเต็มใจ มีเมตตาเสมอมา และยังคงให้คำปรึกษาในวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด

ความดีทั้งมวลที่จะพึงเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบให้คุณพ่อและคุณแม่ ผู้เปี่ยมล้นไปด้วยความเสียสละ ทุ่มเท มุ่งหวัง และตั้งตาคอยความสำเร็จในชีวิตของลูกมาโดยตลอดชีวิต

วรรณสิรี นุ่นสุข

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนผัง.....	ญ
สารบัญแผนที่.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ

บทที่

1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่จะศึกษา.....	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	6
สมมติฐานการวิจัย.....	6
ขอบเขตในการวิจัย.....	6
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	12
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติและพัฒนาการของพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในคาบสมุทร ภาคใต้ของประเทศไทย.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช และ การสถาปนาระบบเมืองสิบสองนักษัตร.....	15

บทที่

หน้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์และพระสถูปเจดีย์.....	16
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช.....	56
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคติการบูชาพระบรมธาตุ.....	56
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้เงินดอกไม้ทองในพุทธศาสนา.....	61
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้เงินดอกไม้ทอง.....	61
3 พัฒนาการของคติการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์.....	67
พัฒนาการของคติการกระทำสักการะบูชาในพุทธศาสนา.....	67
คติการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนา.....	67
รูปแบบของการกระทำสักการะบูชาในพุทธศาสนา.....	70
พัฒนาการของการกระทำสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนา.....	72
พัฒนาการของสถูปในพุทธศาสนา.....	78
กำเนิดและพัฒนาการของคติการบูชาสถูป.....	78
คติการกระทำสักการะบูชาสถูปในพุทธศาสนา.....	89
พัฒนาการของสถูปปริวาร.....	91
พัฒนาการของคติการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุในพุทธศาสนา.....	93
ความหมายของพระบรมธาตุในอารยธรรมไทย.....	93
พระบรมสารีริกธาตุจากการขุดค้นทางโบราณคดีในประเทศอินเดีย.....	100
พระบรมสารีริกธาตุจากการขุดค้นทางโบราณคดีในประเทศไทย.....	103
ผอบประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุจากนราธิวาส.....	103
คติการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุภายในสถูป.....	105
คติการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุภายในสถูปในประเทศอินเดีย.....	109
คติการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุภายในพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช.....	113
4 คติในการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทอง.....	117
พัฒนาการของคติการบูชาพระบรมธาตุด้วยดอกไม้เงินดอกไม้ทอง.....	117
พันธุ์ไม้ที่เกี่ยวข้องเนื่องในพุทธศาสนา ที่ปรากฏในดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่ถวายแด่ พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช.....	129
ต้นโพธิ์.....	129
ดอกบัว.....	130
ต้นสาละหรือรัง.....	131

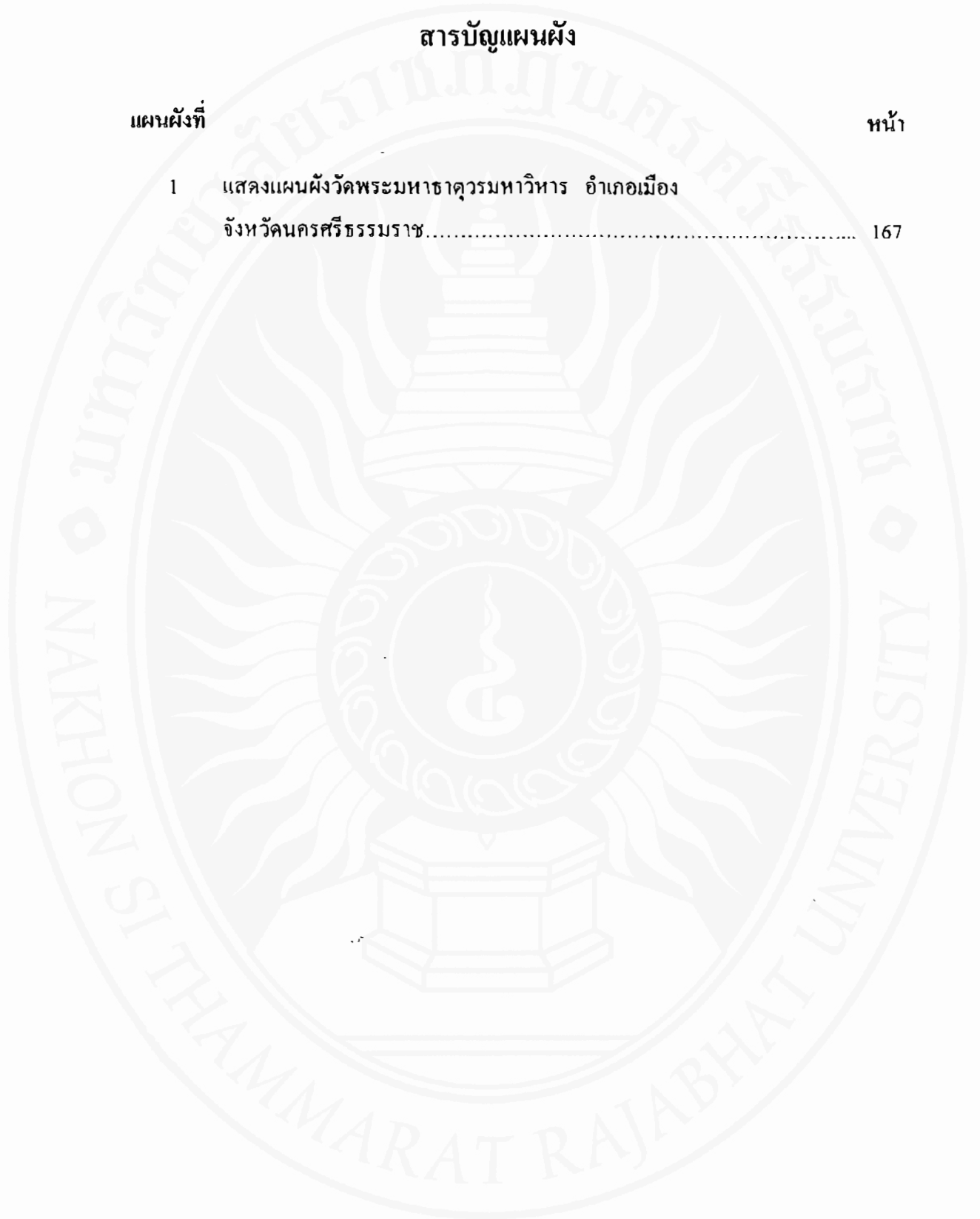
บทที่	หน้า
ดอกไม้ทองจากชุมชนโบราณสีชลและการขุดค้นทางโบราณคดีจากไทรบุรี.....	132
จารึกแผ่นทองหุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช.....	134
วัตถุประสงค้ในการถวายนดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช...	135
พัฒนาการขอรูปแบบการถวายนดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช.....	140
การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับความสัมพันธ์ด้านความเชื่อของท้องถิ่น...	142
ประเพณีปฏิบัติของการทำดอกไม้เงินดอกไม้ทอง ด้านแนวคิด วิธีทำ และวัสดุ.....	146
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	152
บทสรุป.....	152
ข้อเสนอแนะ.....	158
บรรณานุกรม.....	160
ภาคผนวก.....	165
ภาคผนวก ก แผนผัง.....	166
ภาคผนวก ข แผนที่.....	168
ภาคผนวก ค ภาพ.....	171
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	226

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่

หน้า

1	แสดงแผนผังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	167

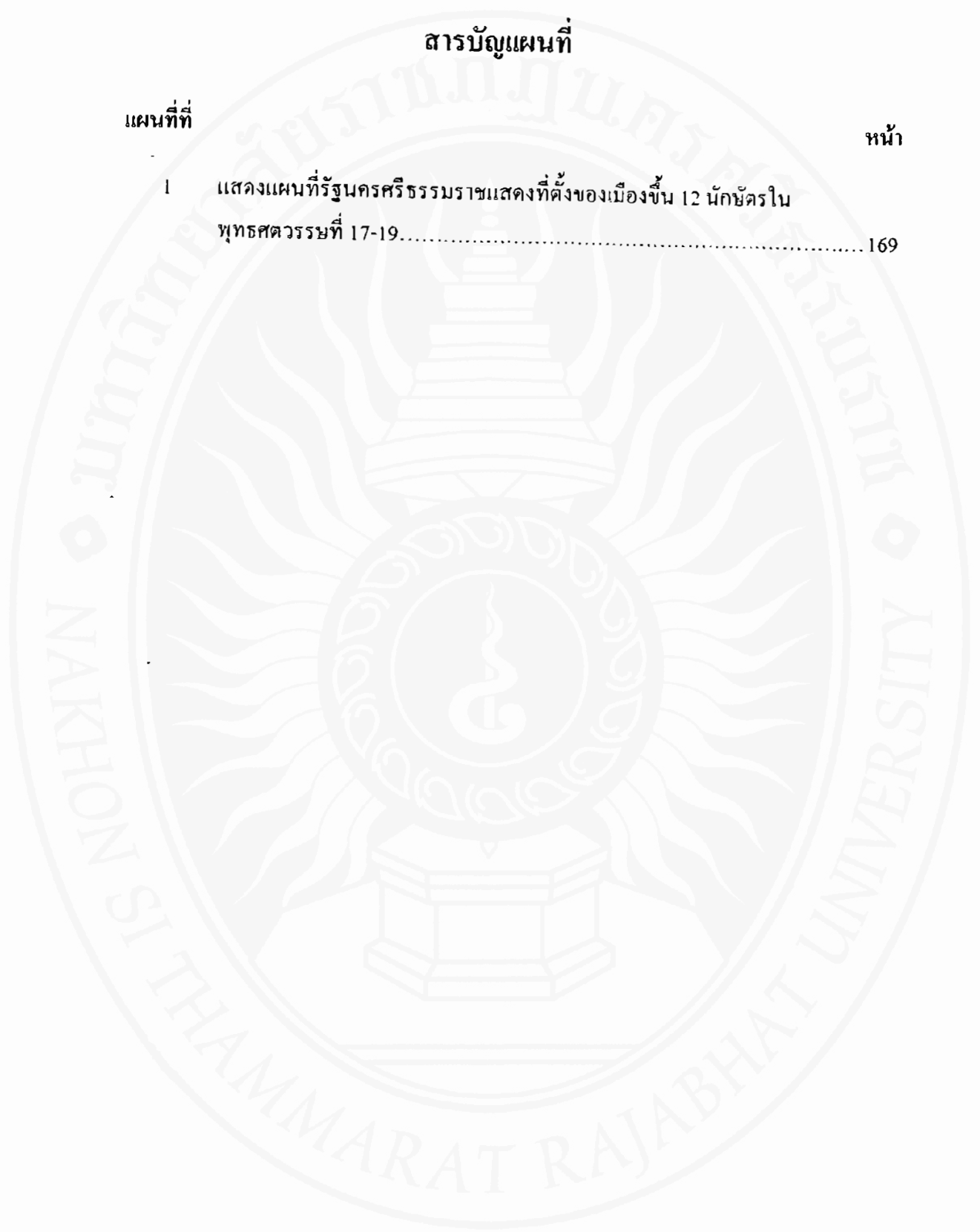

สารบัญแนที่

แนที่

หน้า

1	แสดงแนที่รฐนคสรฐรรมราชแสดงที่ค้งของเมอ้งซ้ัน 12 น้กษ้ตรโน พุทธศตวรรษที่ 17-19.....	169

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ภาพพระเจ้าวิทูทกะเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ที่สลักไว้ที่พระมหาสถูปการหุด ประเทศอินเดีย หินทรายแดง สูง 18.7 นิ้ว มีอายุราว พ.ศ.343-443 ปัจจุบันจัดแสดงที่ พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะเฟรีย กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา	172
2 ภาพการกระทำสักการบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ ที่สลักไว้ที่พระมหาสถูปการหุด ประเทศอินเดีย ศิลามีอายุราว พ.ศ.343-443.....	173
3 ภาพแสดงการกระทำสักการบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่สลักไว้ที่พระมหาสถูปการหุด ประเทศอินเดีย ศิลามีอายุราว พ.ศ.443-463 ปัจจุบันจัดแสดงที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกัลกัตตา ประเทศอินเดีย.....	174
4 ภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธองค์เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สลักไว้ที่พระมหาสถูปสาณูจิ ประเทศอินเดีย ศิลามีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 5-6.....	175
5 ภาพพระอินทร์และพระสุริยะ สลักไว้ที่เจดีย์สถานภาษา ประเทศอินเดีย มีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 4.....	176
6 ดอกไม้ทอง ค้นพบภายในคอกประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ จากการขุดค้นทางโบราณคดีในสถูปหมายเลข เอ.1 ในแหล่งโบราณคดีกาลวาน เมืองโบราณตักกาสีลา มีอายุอยู่ในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 3-6.....	177
7 ภาพสลักพระพุทธประวัติตอนตรัสรู้ ศิลปะอินเดียแบบอมราวดี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 7-8 ใช้ต้นโพธิ์ บัลลังก์ และรอยพระพุทธบาท เป็นสัญลักษณ์ แสดงการปรากฏอยู่ ณ ที่แห่งนั้นของพระพุทธองค์.....	178
8 พระพุทธรูปปางประทานอภัย ศิลปะอินเดียแบบมถุรา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 6-9 ด้านหลังสลักเป็นภาพต้นโพธิ์.....	179
9 บริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	180
10 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	181
11 พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	182

ภาพที่

หน้า

- 12 ต้นไม้ทองต้นไม้เงิน “ภปร” พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ถวาย
เป็นพุทธรูชา เนื่องในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรภาคใต้ พุทธศักราช
2502 สูง 35 เซนติเมตร (พร้อมกันนี้มีต้นไม้มงคลต้นไม้เงิน “สก” แบบเดียวกันอีก 1 คู่)
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 183
- 13 ต้นไม้ทองต้นไม้เงิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถ ถวายเป็นพุทธรูชาเป็นประจำทุกปี ปีละ 1 คู่ สูง 19 เซนติเมตร
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 184
- 14 ต้นโพธิ์ทองต้นโพธิ์เงิน นายโช ช่างทองเมืองเพชร พร้อมคณะช่าง 71 คน จากตำบล
ท่าราบ อำเภอคลองกระแซง จังหวัดเพชรบุรี ถวายเมื่อปี พ.ศ. 2465 รวมเป็นเงิน
หนัก 66 บาท 75 สต. ทอง 10 บาท กับสิ่งเพื่อง นาก 2 สิ่งเพื่อง ฐานกว้างยาว
34x39 เซนติเมตร สูงไม่รวมฐาน 27 เซนติเมตร วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 185
- 15 พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในพระพุทธรูปประดิษฐานที่รูปพระเจ้าสุริยวงศา
พระสิริศักดิ์กษัตริย์ เมื่ออายุ 7 ขวบ แรกนาขวัญเมื่อเดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำ ประทับอยู่
ใต้ต้นหว้า งานขึ้นนี้เริ่มทำเมื่อพ.ศ.2487 ทำเสร็จเมื่อ พ.ศ.2490 นำมาถวายวัด
พระมหาธาตุวรมหาวิหาร เมื่อพ.ศ.2490 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 186
- 16 พระพุทธรูปทองคำสามองค์ประทับนั่งบนแท่นเงินใต้ต้นไม้เงิน ต้นไม้เงินทองนาก
และต้นไม้มงคล องค์กลางสูง 13 เซนติเมตร วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 187
- 17 ต้นโพธิ์เจ้าอธิการลับทมมิโก และคณะวัดพิบูล ตำบลบ่อแดง จังหวัดสงขลา ถวายเมื่อ
พ.ศ. 2492 ทำที่โรงท่าทองหลี่เตียน ตลาดใหม่ จังหวัดสงขลา สูง 68 เซนติเมตร
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 188
- 18 กระจ่างบัวพร้อมดอกและใบ กระจ่างและต้นเป็นเงิน ดอกสีทอง พระอธิการนุ่น
วัดควนเนียง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ถวายเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2493 วัดพระ
มหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 189
- 19 ดอกบัวทอง สูง 49 เซนติเมตร วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช.... 190

ภาพที่

หน้า

- 20 ดันรัง มีพระพุทธรูปทองปางต่าง ๆ ประทับตามกิ่ง พระคง บันทิกโร เจ้าอาวาส
วัดบางทองคำ อำเภอกำแพง จังหวัดนครศรีธรรมราช และคณะ ถวายเมื่อวันที่
1 ตุลาคม 2481 กิจเป็นราคา 150 บาท สูง 60 ซม. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 191
- 21 ดันหมาก-เถาพลู พระครูสุนทรดิยฐคณี กับนายครั้ง คลึงจิตต์ และคณะ จำบลทำดี
กิ่งอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช สร้างเมื่อ พ.ศ.2477 ถวายเมื่อ พ.ศ.2491
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 192
- 22 ดันศาล ท่านสีแก้ว ถวายเมื่อ พ.ศ.2491 สูง 47 เซนติเมตร วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 193
- 23 ดันจำปาทองคำและ จำปานาก ดอกเป็นทองคำ นางพุดและคณะบ้านดินเสมอ
อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ถวายเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2497 สูง 51 เซนติเมตร
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 194
- 24 ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้ทิสถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช
จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 195
- 25 ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้ทิสถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช
จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 196
- 26 ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้ทิสถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช
จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 197
- 27 ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้ทิสถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช
จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 198
- 28 ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้ทิสถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช
จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 199

ภาพที่

หน้า

38	ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้อุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	209
39	ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้อุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	210
40	ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้อุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	211
41	ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้อุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	212
42	ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่มีผู้อุทิศถวายแด่พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	213
43	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงถวายดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง มาสักการะพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นประจำทุกปีในวันสงกรานต์ พร้อมเครื่องสักการะ คือ รูปเทียนแพ (คู่) ไม้ขีด 1 กล่อง ผ้าแพร 1 ผืน น้ำอบ 1 ขวด ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง เก็บรักษาที่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	214
44	นายชุ่ม สุวรรณทิพย์ ผู้เคยทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองในอดีต ในอำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช.....	215
45	นายชุ่ม สุวรรณทิพย์ ผู้เคยทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองในอดีต สาธิตวิธีทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	216
46	นายชุ่ม สุวรรณทิพย์ ผู้เคยทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองในอดีต สาธิตวิธีทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	217
47	ทองคำบริสุทธิ์ ที่นำมาทำดอกไม้ทอง.....	218

ภาพที่	หน้า
48 เม็ดเงินบริสุทธิ์ ในเบ้าหลอม วัสดุในการทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง.....	219
49 การตั้งไฟจนเม็ดเงินละลาย วิธีการทำแผ่นเงินที่นำมาทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง.....	220
50 นำเงินที่ร้อนใส่ลงในเบ้า รูปทรงตามต้องการ เพื่อนำมาทำแผ่นเงินต่อไป.....	221
51 เมื่อจะทำแผ่นเงิน ก็นำแผ่นเงินหนา ๆ ที่หลอมไว้แล้วมาวางบนแท่นไม้หรือเหล็ก ใช้ก้อนขนาดพอเหมาะดีให้เป็นรูปตามที่ต้องการ.....	222
52 แผ่นเงิน วัสดุในการทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองของนายชุ่ม สุวรรณทิพย์ ผู้เคยทำ ดอกไม้ เงิน ดอกไม้ทอง ในอดีต ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	223
53 ขดลวดเงิน วัสดุในการทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ของนายชุ่ม สุวรรณทิพย์ ผู้เคยทำ ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองในอดีต ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	224
54 เครื่องมือในการทำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ของนายชุ่ม สุวรรณทิพย์ ผู้เคยทำ ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองในอดีต ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	225